

Prisimenant konferenciją „Čiurlionio fenomenas: naujų interpretacijų galimybės“ arba baltos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio tyrinėjimų dėmės

Birželio 14 d. Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lyginamųjų kultūros tyrimų skyrius, Lietuvos estetikų asociacija surengė tryliktąją respublikinę estetikos ir meno filosofijos konferenciją „Čiurlionio fenomenas: naujų interpretacijų galimybės“. Joje įvairiais aspektais buvo aptarinėjami nauji poslinkiai, ryškėjantys dabartinės čiurlionistikos tyrinėjimuose, gvildenami apleisti tyrinėjimo laukai ir brėžiamos naujos tyrinėjimų perspektyvos.

Vyko 4 sesijos. Pirmąją – rytinę – sesiją moderavo prof. habil. dr. **Antanas Andrijauskas**, dr. **Stasys Mostauskis**. Konferenciją pristatė profesorius Antanas Andrijauskas, teigdamas, jog idėja surengti Mikalojaus Konstantino Čiurlionio genijui skirtą konferenciją brendo dvejus metus. Profesorius konstatavo, kad yra daugybė neištirtų – baltų – M. K. Čiurlionio asmenybės, jį supusios aplinkos, dėmių, taip pat ir apeinama ar nutylima daug svarbių jo kūrybinės biografijos puslapių. Profesorius pabrėžė, kad kiekvienas reikšmingas laimėjimas čiurlionistikoje, kaip ir esminis mūsų kultūros istorijos lūžis, atveria tyrėjams ir suaktualina naujas šio genealaus menininko kūrybos briaunas.

Konferencija pritraukė įvairių humanistikos sričių Lietuvos ir užsienio filosofijos, estetikos, meno filosofijos, dailėtyros, muzikologijos, literatūrologijos mokslininkus: ir akademikus, profesorius, ir gabius

studentus. Nemažai konferencijoje buvo komparatyvistinio pobūdžio pranešimų.

Prof. habil dr. **Juozas A. Krikštopaitis** pristatė pranešimą „Tautos namų idėja ir jos vizualios formos Čiurlionio kūryboje“. Atskleidė Čiurlionio gyvenamo laikmečio socialinį kontekstą, kultūrinę situaciją. Pasitelkdamas kelis Čiurlionio paveikslus, profesorius atskleidė kosmologinę pasaulėjautą, kuriamos erdvės sakralumą. Kalbėdamas apie Tautos namus, jis teigė, kad Čiurlionio kūryboje atsisleidė emociškai motyvuota tautos vizija.

Prof. **Antanas Andrijauskas** pristatė pranešimą „Čiurlionio kūrybos marginalizavimo problema“. Profesorius teigė, kad M. K. Čiurlionio – vienas labiausiai marginalizuotų, mitologizuotų kūrėjų. Per 100 Čiurlionio tyrinėjimo metų atsivėrė daug baltų dėmių, menkai ištyrinėti įvairūs Čiurlionio asmenybės aspektai, kūrybos momentai. Profesoriaus žodžiais, „Čiurlionis – lyg mišlingas sfinksas, lyg kometa švystelėjo Rytų Europos meno padangėje ir ilgam dėl įvairių nepalankių istorinių aplinkybių nugrimzdo į užmarštį“. Ilgai iki 1959–1960 m. šio genijaus dailės kūriniai užsienio menotyros specialistams buvo beveik neprieinami. Todėl Čiurlionis nepelnytai atsidūrė Vakarų modernistinio meno istorijos paraštėse, nors jis vienas pirmųjų nubrėžė abstrakcionizmo, poetinio siurrealizmo, metafizinės tapybos kryptis,

vienas pirmųjų suprato tikrąją japonų, kinų peizažinės tapybos svarbą. Profesorius apgailėstavo, kad iki šiuo nėra parengta išsamesnė po 1970 m. įvairiuose pasaulio kraštuose pasirodžiusių Čiurlionio tyrinėjimų bibliografija, nėra publikuoti visi laišakai, nepaprastai svarbūs amžininkų atsiminimai ir liudijimai. A. Andrijauskas įvairiais aspektais atskleidė Čiurlionio kūrybinių siekių universalumą, originalumą (akcentuodamas vėlyvųjų – „sonatinio“ periodo – darbų svarbą).

Filosofo, menotyrininko, dailininko **Stasio Mostauskio** pranešimas „Čiurlionis – kultūrinės tapatybės problema“ išsiskyrė originalumu, puikiu minties dėstymo stiliumi, netradiciniu žvilgsniu, subtiliomis įžvalgomis, polemiskumu, įvairiomis lyginamosios analizės paralelėmis. S. Mostauskis iškėlė svarbius klausimus: kodėl Čiurlionis – lietuvių menininkas, kas nulėmė nekvestionuojamą jo kūrybos lietuviškumą, nors menininkas augo lenkakalbėje terpėje, jo laišakai parašyti lenkiškai.

2 sesiją moderavo prof. habil. dr. **Juozas Al. Krikštopaitis**, dr. **Stasys Juknevičius**. Du – Stanislovo Juknevičiaus ir Jūratės Landsbergytės – pranešimai buvo skirti aptarti M. K. Čiurlionio kūrybai pasitelkiant Karlo Jungo ir analitinės filosofijos kontekstą. Lietuvos kultūros tyrimų direktorės pavaduotojas, filosofas, estetikos tyrinėtojas dr. **Stanislovas Juknevičius** pristatė pranešimą „Čiurlionio gyvenimas ir kūryba analitinės psichologijos šviesoje“. S. Juknevičius detaliai aptarė „gelminės psichologijos“ teikiamas galimybes aptarimui daugybei užslėptų Čiurlionio kūrybos fenomeno aspektų. Pasitelkdamas dailininko kūrybą (ciklus „Kibirkštys“, „Fantazija“,

kt.), jis mėgino rekonstruoti archetipinius kolektyvinės pašamonės vaizdinius, atskleisti jų vietą ir vaidmenį dailininko kūrybinėje evoliucijoje. Muzikologė **Jūratė Landsbergytė** pristatė pranešimą „Čiurlionis ir Jungas: mysterium coniunctionis“, išryškindama Čiurlionio ir Jungo gyvenimo ir kūrybos kelio paraleles, skirtumus, ir tiesioginius, ir menamus (juos jungia tie patys gimimo metai – 1877 m.). Juos jungia ir vizijiškumas, atsiskleidęs ir Čiurlionio, ir Jungo dienoraščiuose, laiškuose, gamtos sakralumo pajauta, taip pat kosmologinės, orientalistinės idėjos, dėmesys archepinei simbolikai.

Armėnų mokslininkas ir tapytojas **Ruslan Harutiunian** pristatė kiek netikėtą temą – „Čiurlionio simbolikos ryšys su Artimųjų Rytų mitologija ir armėnų menu“. Pasitelkdamas Artimųjų Rytų, Mesopotamijos mitus (daugiausia pasaulėkūros), simboliką, mėgino šių universalių simbolių ieškoti ir Čiurlionio kūryboje.

Du pranešimai – japonės, muzikologės **Yumiko Nokokawa** ir buvusios Lyginamųjų kultūros tyrimų skyriaus doktorantės **Nidos Gaidauskienės** – skirti Čiurlionio simfoninei poemai „Dies Irae“. Šiuos pranešimus doktorantės rengė kartu. **Yumiko Nokokawa** tema – „Čiurlionis and his Symphonic poem Dies Irae: Interrelations between arts on the theme of death and its influence on his artistic creative process“ („Čiurlionis ir jo simfoninė poema Dies Irae: menų tarpusavio ryšiai gvildenant mirties temą ir jos įtaką menininko kūrybiniam procesui“), o **Nidos Gaidauskienės** – „Tarp melancholijos ir desperacijos: žvelgiant iš Čiurlionio simfoninės poemos Dies irae sumanymo perspektyvos“. Šie du

pranešimai papuošė konferenciją, kadangi išsiskyrė puikia dokumentacija, kruopščiai parengta vizualine medžiaga, daugybės naujų čiurlionistikos aspektų originaliu įvairiapusišku aptarimu.

Popietiniuose posėdžiuose daugiau pasireiškė talentingi jaunieji Čiurlionio tyrinėtojai. 3 sesiją moderavo **Nida Gaidauskienė**. Šios sesijos temos – literatūrologinės, menotyrinės, dalyvavo daug jaunųjų tyrinėtojų. Literatūrologė dr. **Rima Pociūtė** pristatė temą „Kas, parašė Šekspyrą ir kaip keitėsi Čiurlionio kūrybos bei asmenybės vertinimo nuostatos“. VU lietuvių filologijos studentės **Neringos Butnoriūtės** pranešimas – „Čiurlionio kodo‘ sklaida lietuvių poezijoje (A. Nykos-Niliūno ciklas ‚Čiurlionio gyvenimo etiudai‘)“. Originalus buvo VDA monumentaliosios tapybos ir scenografijos katedros dėstytojos **Deimos Katinaitės** pranešimas tema – „Muzikalių spalvų samprata Čiurlionio ir P. Klee kūryboje“, kuriame buvo išryškinta daugybė sąsajų, jungiančių šių dviejų didžiųjų menininkų tapybos „muzikalumo“ ir koloristinius ieškojimus. Neabejotinai vienu svarbiausių šios konferencijos atradimų tapo VDA menotyros bakalaurė **Ieva Kuzmickaitė**, kuri, remdamasi konkrečiais darbais, paralelių ieškojo Čiurlionio ir Galdiko tapyboje. Jos pranešimas – „Čiurlionis ir A. Galdiko peizažinės tapybos metamorfosės“ – buvo prisodrintas daugybės subtilių įžvalgų. Neatsitiktinai jis buvo palydėtas garsiais klausytojų plojimais.

4 sesiją moderavo prof. habil. dr. **Antanas Andrijauskas**. VU filosofijos specialybės IV k. studentė **Daina Habdankaitė** pristatė temą „Materialioji vaizduotė Čiurlionio tapyboje“, pasitelkdama Gastono Bachelardo

teoriją. **Vygintas Orlovas** perskaitė originalų pranešimą „Garso ir vaizdo ryšiai Čiurlionio ir jo amžininkų kūryboje (A. W. Rimingtonas, A. Skriabinas ir V. Kandinskis)“, kuriame pateikė daug subtilių kompozicijos ir su menų sąveikos problemomis susijusių įžvalgų. **Ona Gaidamavičiūtė** kalbėjo apie Čiurlionio kūrybos vizionieriškumą, išryškino dailininko kūrybos sąsajas su įvairiomis neoromantinėmis ir modernistinio meno kryptimis. Menotyrininkė **Danutė Šerkšnienė** pristatė ankstyvąją Čiurlionio kūrybą, jos tema – „Ankstyvoji Čiurlionio kūryba. Spalvoti fluorofortai“. D. Šerkšnienė taip pat pristatė ir savo piešinius, sukurtus Čiurlionio kūrybos, taip pat ir dzenbudistinės filosofijos dvasioje.

Skiriamuoju šios konferencijos bruožu tapo gausios ir turiningos diskusijos, kurios išryškino naujas Čiurlionio fenomeno interpretacijos galimybes. Kita vertus, audringos diskusijos apnuogino daugybės įsisenėjusių čiurlionistikos problemų sprendimo aktualumą ir pribrendusią Čiurlionistikos instituto, kuris jas koordinuotų, steigimo būtinybę.

ONA GAIDAMAVIČIŪTĖ